

Драгана Ј. Јањић

Институт за српску културу – Приштина / Лепосавић
Међународни центар за православне студије, Ниш – Србија
e-mail: dragana.janjicka@gmail.com

МОНАШКИ ПОКРЕТ У КАНОНИМА ВАСЕЉЕНСКИХ САБОРА*

Апстракт: Монашки покрет потребно је сагледати као један сложени феномен чије се настајање не може објаснити само једном претпоставком. Мотиви настанка свакако су историјске природе, али не може се потценити хришћанска потреба за савршеним животом. Нагли процват монашког покрета за саму Цркву и царску администрацију представљао је засигурно изазов у контексту присаједињења његовог места у цркви и друштву.

Кључне речи: монаштво, канони, сабори, типници, Црква, институција, заједница.

Идеал монашког живота налази своје утемељење у Светом писму и од самог почетка он није непознат хришћанству (Мт. 119:11-12, 19:21, 19:29; Мт. 19, 12). Тежња ка савршенијем начину живота појединих чланова Цркве који нису припадали клиру, а који су преузимали на себе строжије јеванђељске подвиге (Јевр. 5. 13-14; Дел. Ап. 21:9), током времена преузима различите видове подвизавања и заједништва. Наиме, из антитезе *ἔρημος* од *οἰκουμένη*, односно *repuntiantes* или *μοναχοί-ἀναχώρησις* за аскете-пустињаке, конститутише се веза између традиционалног *ordo monastico* и аскетског пустињачког покрета, да би се од средине IV века термин *μοναχοί* употребљавао за све заједнице које су непосредно везане за црквену организацију.¹ Сматра се да место настанка монаштва треба тражити у Египту током друге половине III века. Овај духовни покрет под формом пустињаштва настао је када су први пустињаци почели да се повлаче у пустињу, а првим његовим представником сматра се Свети Антоније Велики.² С друге стране, порекло монаштва, према неким

---

*Рад је написан у оквиру пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Метохије* (ев. бр. 178028), који је одобрило и финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

1 Панајотис Ј. Бумис, *Канонско право*, Сарајево – Београд, 2011, 105–106. Сергеј В. Троицки, *Црквено право*, Београд, 2011, 362–364. Никодим Милаш, *Православно црквено право*, Мостар, 1902, 689–697. Giorgio Barone Adesi, *Monachesimo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, Milano, 1989, 51–52.

2 Atanasius, *Vita S. Antonii*, PG, 26, 835–876.

ауторима, не треба изводити из Египта, већ треба следити претпоставку да се формирање монашких заједница догодило *pars orientis* без прецизно одређеног нуклеуса.³

После званичног признавања цркве почиње брзи развој монаштва, условљеним делимично духовном климом тадашњег времена, мада је у бити самог покрета реч о једном духовном искуству типично хришћанском.⁴ Монашки покрет потребно је сагледати као један сложени феномен чије се настајање не може објаснити само једном претпоставком. Мотиви настанка свакако су историјске природе, али не може се потценити хришћанска потреба за савршеним животом на који указује сам Христос, као ни тежња за одвајањем од света, што је означено дубоким економским, социјалним и политичким противуречностима.⁵ Типици, установљена правила за сваки манастир, којима се до најситнијих детаља одређују правила понашања, у ствари садрже општа монашка правила која налазимо како у канонима сабора, тако и у делима Светих Отаца, царским законима, патријаршијским актима или у аскетским делима Светог Василија Великог.⁶

Овај нагли процват монашког покрета за саму Цркву и царску администрацију представљао је засигурно изазов у контексту присаједињења његове улоге у цркви и друштву. Неки од фактора које треба узети у обзир односе се на утицај гностичких покрета који се могу пратити кроз различите облике подвизавања сиријских монаха.⁷ Први пример канонског регулисања монашког живота, у циљу одбацивања таквог екстремизма, радикалних аскетских праваца (месалијани, евхити, евстатијани) инспирисаних традицијом екстремног аскетизма из суседне Сирије и Месопотамије, налазимо на Сабору у Гангри (340), док је

3 Garsía M. Colombas, *Il monachesimo delle origini*, Milano, 1984, 31-65. Giorgio Barone Adesi, *Monachesimo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, 37-72.

4 Vincenzo Poggi, *Panorama storico delle Chiese cristiane in Asia e in Africa*, L'Oriente cristiano – 1, Sette e religioni, 41, Bologna, 2005, 52, 82. André Jean Festugière, *Les moines d'Oriente*, I, Paris, 1961, 41-57. Nicolas Afanassieff, „Le monde dans l'Écriture”, *Irenikon*, 42, 1969, 6-32. Vincent Desprez, *Le monachisme primitive. Des origins jusqu'a concile d' Ephes*, 101-107. Arthur Vööbus, *History of Asceticism in the Syrian Orient*, I, CSCO, Louvain, 1958, 138.

5 Драгана Јањић, „Прилог проучавању развоја монаштва”, *Црквене студије* 3, Ниш, 2006, 349-357.

6 Eugèn Marin, *Le moines de Constantinople depuis la fondation de la ville jusqu'a la mort de Photius (330-898)*, Paris, 1897, 107. *Le règles des saint pères, Trois règles de lérins au V siècle*, SC 297, I, Paris, 1982. *Le règles des saint pères, Trois règles du VI siècle incorporant des textes lériniens*, SC 298, II, Paris, 1982. *Le règle de saint Benoît*, I-III. SC 181, 182, 182, 183, Paris, 1972. *Le règle de maître*, II, SC 106, Paris, 1964. S. Basilii Magni, *Ascetica*, PG 31, 1322-1423.

7 Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, Београд, 2005, 243-246, фуснота 7, 9, 11.

црквена икономија спасења у правилима Св. Василија Великог (370–379), сходно предањима Отаца и његовим пастирским искуством (правило 1, 6, 18, 19, 20, 47, 86), показала озбиљност и одговорност у њиховој примени.⁸ Установљеним канонима дају се смернице у прихватању целибатног живљења унутар литургијске заједнице и дистанцирања од једног екстремног вида аскетизма који се огледа у изражавању спољашњих монашких форми, потребом (злоупотребом) ношења монашког одела, (правила 3. 4. 12. и 13. „Ако неко од људи ради тобожње аскезе, носи груби огртач, па, као да од тога има праведност, осуђује оне који са благобојазношћу носе свилене хаљине и служе се другим општим и уобичајеним оделом, нека је анатема”), поста, безбрачности или брака, као и стварањем засебне цркве где се смисао може само наћи следећи правила Светих Отаца и апостолског предања.⁹ На монашки живот односе се и правила 1,18, 19. и 20. Светог Василија Великог, као и поједини канони помесних сабора чије су одредбе санкционисале одређене дисциплинске преступе монаха.¹⁰ Сабором у Анкири (314) започиње се усаглашавање канонских одредби у регулисању проблема изједначавања статуса оних у целибату и ожењених (правило 19), којим се разграничава статус девствености посвећен Богу у односу на слободу алтернативе брака (да су многи хришћани и хришћанке живели по домовима или у заједницама и као подвижници у пустињама).¹¹ Сабором у Лаодикеји (друга половина IV века), потврђује се разлика између обичног клира у односу на подвижнике-аскете (24. и 30. правилом), мада канонске одредбе настављају да се традиционално упућују, у суштини,

8 Sozomeni, *Historia ecclesiastica*, PG 67, III, XIV. 31; III 1XIV. 33; IV. XXIV. 9. Џон Мајендорф, *Имепријално јединство и хришћанске деобе. Црква од 450. до 680. године*, Крагујевац, 1997, 74–75. Jean Gribomont, *Saint Basile, Évangile et Église, Mélanges*, Bégrolles-en-Mauges, 1984, 49-56; 146-156. John Mayendorff, *Byzantine Legacy in the Orthodox Church*, Crestwood, 1982, 197-215. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 456-460, 462, 470, 471, 492.

9 Charles Joseph Hefele, *Histoire des conciles*, 1/2, Paris, 1907, 1034, 1037. Eugène Marin, *Le moines de Constantinople depuis la fondation de la ville jusqu'a la mort de Photius (330-898)*, 107. Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, 2, Београд – Шибеник, 2004, 38–39, 40–42, 341–351. Socrati, *Historia ecclesiastica*, PG, 67, II, XLIII, 1.

10 Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 470–472.

11 Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, 1, 170–175. Charles Joseph Hefele, *Histoire des conciles*, I, Paris, 1907, 321–322, 536–539. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 68, 230, 299. Aphraate Le Sage Persan, *Exposés*, I-X, SC, 349, Paris, 1988, 33–41, 98–111, 358–412. Étherie, *Journal de voyage*, SC 21, Paris, 1948, 23:3, 28:3. Jean Casian, *Conférences*, SC 64, Paris, 1959, 18:7. Драгана Јањић, „Прилог проучавању развоја монаштва”, 353–355. Giorgio Barone Adesi, *Monachesimo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, 62–72, 119.

урбаном аскетизму, док се и даље не установљују засебна правила за пустињаке, што у начелу санкционишу Оци Првог сабора у Никеји (325) 3. правилом. У Сиријској цркви (несторијанској) дефинисана дисциплинска правила епископа Маруте из Мајферката (друга половина IV века и V века) и Рабуле Едеског († 435/6) сведоче о покушају примене истих на прве монашке заједнице потчињене локалном епископу.¹² Сабор у Картагини (419) потврђује већ изречене мере са претходних сабора (правилима 3, 4, 25 и 70), изузетак чине правила 38 и 44, где се наглашава уздржање како за монахе-подвижнике, тако и за клирике, односно за девственице, посвећене девојке које су биле под надзором цркве.¹³

Монашка правила установљена типцима Св. Василија Великог и Св. Пахомија, којима се регулисао монашки живот у општежитељним манастирима, временом је почео да губи на снази тако да половином V века долази до непослушања међу монасима, односно кршења манастирских правила, која се огледају у напуштању истих, лутајући од места до места, где подижу само за себе пребивалишта не устежући се од мешања у световне ствари, а посебно да побуњују народ и чине неред у друштву (случај Варсуминих присталица) или и по питању пријема у монахе оних особа које својим друштвеним положајем (слуге) могу да унесу заплет у манастирско општежиће.¹⁴ Постепено се монашки покрет проширио и учврстио и у градовима. У Цариграду је основан 405. године манастир неспавача, који је био главни центар против антихалкидонске политике, а 518. године у граду је постојало 67 манастира како се види из халкидноског *libellusa*-а папе Ормизде, приликом потписивања њихових игумана.¹⁵

12 Giorgio Barone Adesi, *Monachesimo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, 67, 119–120. Charles Joseph Hefele, *Histoire des conciles*, I, 1015–1016. Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, 2, 85, 90, 99–100. Arthur Vööbus, *Syriac and Arabic documents regarding legislation relative to syrian asceticism*, Stockholm, 1960, 25–50, 78–86, 115–149. Jean B. Chabot, *Sinodicon Orientale*, Paris, 1902, 254, 302–303, 363, 408. Драгана Јањић, *Неке особености несторијанске цркве*, Лепосавић, 2013, 87–89, 106.

13 Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 318–319, 327–328, 333, 353. Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, 2, 171–172, 176–177.

14 Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, 1, 337–339. Eugène Marin, *Le moines de Constantinople depuis la fondation de la ville jusqu'à la mort de Photius (330-898)*, 111–112.

15 Џон Мајендорф, *Имперујално јединство и хришћанске деобе. Црква од 450. до 680. године*, 78. Augustine Fliche-Victor Martan, *Storia della Chiesa (Dalla morte di Teodosio all'avvento di S. Gregorio Magno 395-590)*, IV, Milano, 1995, 536, 539. Mansi, *Sacrorum conciliorum*, VIII, 1051–1056. Alois Grillmeier, *Gesù il Cristo nella fede della chiesa*, 2/2, Brescia, 1999, 328–340.

Догматски христолошки спорови и оригенизам све више током V, VI и VII века за главне актере имају монахе.¹⁶ Злоупотреба њиховог независног положаја у односу на Цркву, посебно током нереда и њиховог бруталног понашања, приморао је црквене власти да ограничи и регулише положај монаштва, чији су представници често непримерено /агитовали против својих епископа.¹⁷ На одређени начин монаси сачињавају једну урбану популацију, док с друге стране, представљају један демографски нестабилни елемент, углавном утемељен у градском миљеу или у предграђу, као што су Мартирија или манастири посвећени од стране епископа (IV Халк. 4, 8, 18, 23, 24).¹⁸ Масовна концентрација монаха током Ефеског сабора, 341. године, приморала је цара да предузме одређене мере, државне и канонске, како би спречио евентуалне проблеме који би нарушили нормалан рад сабора, потврђујући искључиву компетентност у богословским дискусијама епископа, док се царска администрација покренула у правцу регулисања две различите перспективе: с једне стране, удаљавање монаха са сабора, а с друге стране, подстицање на активну сарадњу како би се олакшало успостављање црквене стабилности у царству.¹⁹

Интеграција монаштва у црквену структуру може се пратити од IV васељенског, односно Халкидонског сабора (451), када монаштво постаје идеал коме се свет дивео, али и институција којом је сабор својим канонима институционализовао монаштво и интегрисао га канонима Цркве.²⁰ Предузете мере усаглашене између државе и цркве показале су одлучност да монашки покрет подвргну строгим законским обавезама, успостављајући на тај начин у престоници паралелно нову хијерархију у односу на редуцирани утицај епископске власти.²¹

16 Alois Grillmeier, *Gesù il Cristo nella fede della chiesa*, 1/2, Brescia, 1982, 779–981. Id., *Gesù il Cristo nella fede della chiesa*, 2/2, 478–633. Michel Kaplan, „Les moines et les pouvoirs dans le monde byzantin à l'époque iconoclaste”, *Monachismi d'oriente e d'occidente nell'alto medioevo*, I, 31 marzo – 6 aprile 2016, Spoleto, 2017, 1021. Gilbert Dagron, „Les moines et la ville, Le monachisme à Constantinople jusqu'au concile de Chalcedoine”, *Travaux et Mémoires*, 4, 1976, 229–276.

17 Alois Grillmeier, *Gesù il Cristo nella fede della chiesa*, 1/2, 925–939. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 106–107, фуснота 5 и 6.

18 Gilbert Dagron, „Le christianisme dans la ville byzantine”, *DOP* 31, 1977, 21–22. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 107, 108–109, фуснота 10, 115–116.

19 Giorgio Varone Adesi, *Monachismo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, 134.

20 Џон Мајендорф, *Имперујално јединство и хришћанске деобе. Црква од 450. до 680. године*, 74.

21 Gilbert Dagron, „Les moines et la ville, Le monachisme à Constantinople jusqu'au concile

Признавајући монаштво као посебну институцију побожних људи, различиту од клира и верника, законодавна црквена власт морала је да санкционише многе злоупотребе о чему изричито говоре правила 4, 7, 8, 16, 18, 23 и 24 IV Васељенског сабору у Халкидону (451). Забраном да оснивају манастире без дозволе локалног епископа и да само уз његову сагласност могу да напусте своја места тиховања (правило 4.) регулише се монашки живот као битан еклисиолошки принцип, *манастира као једне парохије под епископом и у оквиру монашко-подвижничког Предања*:

„Који истински и искрено проводе монашки живот нека, се удостоје и одговарајуће части. Но пошто неки, служећи се изговором монаштва узнемирују Црквена и грађанска дела, безразложно обилазећи градове, па чак настоје да сами себи Манастире подижу, одредисмо: да нико и нигда не оснива или подиже Манастир или Молитвени дом без сагласности епископа дотичног града. А монаси сваког града и места да буду потчињени епископу, и да молитвено тиховање љубе, и да пазе само на пост и молитву, остајући увек у местима у којима су одрекли се света; нити се мешају или учествују у Црквеним и житејским пословима, напуштајући своје Манастире, осим ако им ради неопходне потребе допусти епископ града. Да се не прима у Манастир ниједан роб ради монаштва, без дозволе свога господара. А који преступи ову нашу одредбу наређујемо да буде одлучен из општења, да се Име Божије не хули. А епископ града треба да чини потребно старање о Манастирима.”

Доноси се велики број законских дисциплинско-правних одредби које се односе на управљање манастирском имовином и отуђивању исте (8. и 24. правило), утврђивање потребе изрицања забране (18. правило), „монасима који се затекну да су заверу склопили или да замке плету проти епископа” или удаљавања страних немирних клирика и монаха који ремете црквени поредак (23. правило).²² Дисциплинске одредбе монасима потврђене су 7. правилом и односе се на забрану ступања монаха у војничку и световну службу и, заправо, представљају већ постојећа правила Цркве, озакоњена 81. и 83. Апостолским правилом, као и 12. правило I Васељенског сабора, поновљених од стране отаца Цркве услед непридржавања у претходним периодима.²³ Потребно је осврнути

---

de Chalcedoine”, 268. Giorgio Barone Adesi, *Monachesimo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, 72.

22 Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, 1, 336. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 107-108, 114, 115, 116, 398. Charles Joseph Hefele, *Histoire des conciles*, II, Paris, 1908, 779-782, 786-790, 804-807, 809-811.

23 Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 56-57, 75, 108. Giorgio Barone Adesi, *Monachesimo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, 323-352.

се и на 16. правило IV Васељенског сабора и правило 44. Трулског сабора, која не признају пуноважности брака посвећених девојака и монахиња које су се заветовале Богу (5. и 26. Ап. правило, Св. Василија Великог 18. правило), што је подразумевало да се изречена казна за преступ санкционише, али не поништава пуноважност таквог брака, а што је морао изричито да учини Халкидонски сабор. Настало из незнабожачких поставки, непуноважност брака монаха показује потребу да се од стране световног законодавца не оспори монашки статус, посебно у корист аскета у односу на девственост и уздржљивост (CTh, VIII. 16.1; IX. 25. 2; XVI. 3. 1, XVI. 3.2), тежећи да ограничи законским одредбама и правно ратификују екстраурбани *статус* монашког покрета, како би се искључило евентуално прихватање аскетских обичаја у црквеном немонашком окружењу (CTh XVI. 2.27; XVI.2.28; XVI.3.2).²⁴ Истргнуте из општег контекста, предузете мере у почетку настоје да само установе од стране законодавца уступање добара – која су припадала „манихејима”, заједницама пустињака (CTh. XVI. 5.7; XVI. 5.9), законодавна државна власт већ у следећим деценијама (CTh. XII.1.63) налаже повраћај легитимном одредишту добара незаконито одузетих од монаха *бегунаца* у односу на *munera* – (јавне дужности прописане од стране државе или града), негирајући таксативно пустињацима могућност да пренесу уваженим заједницама економска добра.²⁵ С тим у вези, потребно је напоменути да грчки термин *μοναστήριον* означава све монашке заједнице, без обзира да ли су оне биле састављене од вещестотина монаха или их је било много мање, *монастериа* у дубокој пустињи и она у близини градова или села организовали су своје економије на различите начине. Имајући у виду да је удаљеност између *монастериа*, које су се налазиле у пустињи, и земље која се обрађивала, била врло мала, могу се извући два супротна закључка: с једне стране, потврђује се да је рад био врло важан елемент у подвизавању, док, с друге стране, може бити штетан за подвиг, удаљавајући монаха од правог циља.²⁶

24 Giorgio Barone Adesi, *Monachesimo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, 118, 126 –133. Сергеј В. Троицки, *Црквено право*, 375–377. *Code Théodosien I-XV, Code Justinien, Constitutions sormondiennes, (Les lois religieuses des empereurs romains de Constantin à Théodose II (312-438))*, II, SC 531, Paris, 2009, 177. *Code Théodosien XVI, (Les lois religieuses des empereurs romains de Constantin à Théodose II (312-438))*, I, SC 497, Paris, 2005, 171–175, 177, 217, 219. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 166.

25 *Code Théodosien XVI*, I, 239–243, 245–247. *Code Théodosien I-XV*, II, 307. Giorgio Barone Adesi, *Monachesimo ortodosso d'oriente e diritto romano nel tardo antico*, 128.

26 Ewa Wipszycka, „L'economia monastica dei primi tempi (secoli IV-VII) nell'oriente cristiano”, *Monachesimi d'oriente e d'occidente nell'alto medioevo*, Spoleto, 31 marzo – 6 aprile 2016, Spoleto, 2017, 55–59. Eadem, „Le monachisme égyptien et les villes”, *Travaux et*

Монаштво у време владавине цара Јустинијана (527–565) постало је предмет државног законодавства у циљу надгледања и ограничавања монашке дисциплине, следећи правила Халкидонског сабора на детаљан начин. Постављањем *егзарха* у манастирима или *defensores ecclesiae*, епископу града намеће вршиоца надзора над манастирима, дајући му власт у избору и именовању игумана и остављајући недореченим да ли епископ треба или не да потврди његов избор (новела 123 од 16. марта 539. године). Потчињавање монаха власти игумана, а затим епископа и, на крају, царској власти, Јустинијанова законодавна државна власт, новелом 133. упућеном *префекту преторија*, додељује одговорност вршиоца дужности у циљу надгледања монаха и предузимања одређених мера.²⁷

Питање монофизитизма, које је у начелу било решено прихватањем Халкидонског ороса, на Истоку је било масовно одбачено услед врло несигурне политичке ситуације у Царству. Нерешена христолошка питања имала су за последицу спор око новог учења о монотелитизму и моноенергизму и покушају унуонистичког пројекта византијских царева, што је унутар црквено-монашких кругова наишло на оспоравања, те је одбачено од стране два различита табора.²⁸ Потребне живота Цркве захтевале су након осуде ова два учења на Шестом васељенском сабору 680/1. године да кодификују Канонско предање на Петошестом Трулском сабору, 691. године, доношењем канона догматско-еклисиолошке садржине, али и нових и делимично измењених тумачења у правилима која се тичу организације Цркве, литургијске праксе, црквене имовине, а посебно регулисањем монашког живота и морала, што је било предмет поглавља о *Монасима и монахињам* у правилима од 40. до 49.²⁹ Прописана црквена правила представљају збир дисциплинских мера у погледу манастирске праксе примања младих искушеника (40),

---

Mémoires, 12, Paris, 1994, 1–44. Geoffrey W. H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford, 1961, 878.

27 Eugène Marin, *Le moines de Constantinople depuis la fondation de la ville jusqu'à la mort de Photius (330-898)*, 108. Rudolph Schoell – Guilelmus Kroll, *Corpus Iuris Civilis*, III, *Novelle*, Berolini, 1899, Novella V, 28–35; Novella CXXIII, 593–625; Novella CXXXIII, 665–676; Novella LXXIX, 388–390. Gilbert Dagron, „Le christianisme dans la ville byzantine”, 19–20. Michel Kaplan, „Les moines et les pouvoirs dans le monde byzantin à l'époque iconoclaste”, 1022.

28 Василије Васиљевич Болотов, *Историја Цркве у периоду Васељенских сабора*, Краљево, 2006, 367–410. Michel Kaplan, „Les moines et les pouvoirs dans le monde byzantin à l'époque iconoclaste”, 1026–1028. Alois Grillmeier, *Gesù il Cristo nella fede della chiesa*, 2/1, Brescia, 1996, 104–105, 133. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 127–128.

29 Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 125–126, 131–133, 163–169. Michel Kaplan, „Les moines et les pouvoirs dans le monde byzantin à l'époque iconoclaste”, 1026–1028.

надгледања монаха који теже пустињаштву или самотаворништву, кроз боравак у општежитељним манастирима (41), изопштење пустињака из града (42), казне за монахе пале у блуд (43, 44), забрана да се монахиње уводе у манастир у украсној одећи (45), забрана изласка и из манастира за монахе и монахиње (46), забрана да монах проведе ноћ у женском манастиру и обрнуто (47), да жена изабраног епископа заједничком сагласношћу ступи у манастир далеко од епископовог обитавања (48) као и да манастири не постану световна обитавалишта (49).

Иконокластичка криза показује да је однос монаштва и царске власти варирао у зависности од положаја који су имали монаси. Сазивањем Другог сабора у Никеји, 787. Године (Седмог васељенског), и свргавањем једног дела епископа оданих иконокластичкој страни, монаси су позвани да присуствују сабору, иако нису били чланови. Интегрисањем у рад сабора, монаси су чинили четвртину од укупног броја учесника сабора (365 епископа и 132 монаха), и активно су учествовали у доношењу саборских одлука. Монаси су хијерархијски заузимали нижу позицију у односу на цара и епископе, али у погледу достојанства части били су једнаки са њима³⁰. Значајна интервенција монаха у погледу врло осетљивог питања помирења и признавања епископа, углавном иконокласта на сабору, довела је до промене вишевековне позиције снага између монаха и власти. Услед последица гоњења Цркве у време иконоборачке јереси, одлуке донете на Другом Никејском сабору у Никеји (787) одражавају затечено стање у циљу да „васпоставе у пређашње стање” и регулисања односа између епископа – манастира – монаха (12, 13. и од 16 до 22. правила).³¹

Преступи или прекид општења као последице иконоборства, као и девијација монашког подвига и манастирског уређења, разматрани су на Фотијевом сабору из 861. године (од 1. до 17. правила), где су оци сабора посебно фокусирали пажњу на питање злоупотребе појединих монаха или читавих манастира по питању прекида заједништва са епископом, без обзира да ли је то било с разлогом или само као изговор. Саборска правила решавају проблем оснивања манастира, неправилног монашења,

30 Michel Kaplan, „Les moines et les pouvoirs dans le monde byzantin à l'époque iconoclaste”, 1041–1042. Marie France Auzepi, „Le place des moines à Nicée II (787)”, *Byzantion* 58 (1), 1988, 5-21. P. J. Alexander, „The iconoclastic council of St. Sophia (815) and its definition (horos)”, *Dumbarton Oaks Papers* 7, 1953, 6. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 201.

31 Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 214–220. Никодим Милаш, *Правила православне цркве са тумачењима*, 1, 616–632. Charles Joseph Hefele, *Histoire des Conciles*, III, Paris, 1910, 785-786, 787-794.

односа епископа и одбеглих монаха (од 1. до 7. правила), враћајући монахе и ктиторе у заједницу монашког живљења, док питања прекида општења, заједништва са надлежним епископима, административно-црквеним проблемима јурисдикције решавала су правила од 13. до 15.³²

---

32 Michel Kaplan, „Les moines et les pouvoirs dans le monde byzantin à l'époque iconoclaste”, 1043–1057. Атанасије Јевтић, *Свештени канони Цркве*, 396–411.

Dragana J. Janjić

**MONASTIC MOVEMENT IN THE CANONS
OF THE ECUMENICAL COUNCILS**

In order to legalize the monastic legal status of the monks and the monasteries, the canonical clauses of the local and the Ecumenical Councils point to the differential approach and expectations which were considered as priorities in relation to the establishment and the Church. The relationship between monks' communities and ecclesiastical structures or civilian in the Empire tends to consolidate their autonomy and initiate the establishment of canonical provisions to the founders as to discipline the organization of the community.